

مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز
دوره دهم، شماره اول، پاییز ۱۳۷۳

بررسی برخی از مشکلات و مسائل گروهی از دانش آموزان
نوجوان در شهر شیراز

مرتضی لطیفیان
دانشگاه شیراز

خلاصه

شناخت مسائل و مشکلات نوجوانان و تلاش در جهت حل آنها یکی از وظایف مهم محققان است و پی بردن به مدرکات و نگرشهای آنان نسبت به مسائل و مشکلات یکی از طرق وصول بدین هدف می باشد. پژوهش حاضر مسائل نوجوانانی را که در فاصله سنی ۱۸-۱۴ سال قرار دارند، مورد بررسی قرار داده و در زمینه الگوهای فردی، مسائل اعتقادی، خانوادگی، جنسی، نگرش به آینده، و نحوه گذران اوقات فراغت به بحث پرداخته است.

نتایج پژوهش نشان از آن دارند که اولاً دختران و پسران نوجوان به شناخت دقیق تر و عمیق تری از طرف خانواده و اجتماع نیاز دارند. ثانیاً آن که نوجوانان قشر غیر مرفه، در مقایسه با نوجوانان قشر مرفه، از مشکلات بیشتری رنج می برند که ضرورت بررسی و برنامه ریزی خاصی را می طلبد.

مقدمه

پژوهش در زمینه مشکلات نوجوانان یکی از رسالت های مهم محققان است و با تاکیدى که مسئولان کشور بر آن دارند اهمیت بیشتر آن رخ می نماید. شناخت مسائل و مشکلات فردی، خانوادگی و اجتماعی نوجوانان به برنامه ریزان این امکان را می دهد تا با تعمق بیشتر در راه حل مشکلات آنان گام بردارند. تحقیق حاضر، پس از یک بررسی مقدماتی از مسائل و مشکلات دانش آموزان نوجوان در شهر شیراز و بدست آوردن پاره ای از مشکلات مبنائی در دو طبقه اجتماعی بدین دو گروه اختصاص یافت و بررسی مسائل و مشکلات قشر متوسط، به دلیل وسعت کار، به گزارش مستقل دیگری محول گردید. در بررسی های اولیه مشکلات و یا موضوعات شش گانه زیر مشخص شدند:

۱) گذران اوقات فراغت، ۲) الگوهای فردی، ۳) نگرش به آینده، ۴) گرایش های

اعتقادی، ۵ و ۶) مشکلات خانوادگی و جنسی

در باره شش موضوع مذکور در بالا پژوهشهایی چند در کشور صورت گرفته و در برخی از آنها مقایسه بین فرهنگی نیز انجام پذیرفته است. رضویه و حسینی^۱ در زمینه گرایشهای آموزشی، خانوادگی، و همسالان نوجوانان ایرانی نشان دادند که در بسیاری از زمینه ها از جمله گرایش به خانواده و علاقمندی به معلم تفاوت چشمگیری بین نوجوانان ایرانی و آمریکائی، بدان گونه که در بررسی کولمن و دیگران صورت گرفته است، وجود دارد. بدین معنی نوجوانان ایرانی در مقایسه با همسالان آمریکائی خود به والدین علاقه بیشتر نشان می دهند. همچنین در مورد روابط خانوادگی دوئیستانا، باکن، براکونیر و بالایان^۲ برآند که عمده ترین مساله عدم درک نوجوانان توسط والدین است. این عدم تفاهم در بعد ارزش ها نیز توسط انجمن اولیاء و مربیان^۳ مورد بررسی قرار گرفته و اعلام شده است که هیچ یک از فرزندان در طبقات مختلف اجتماعی به طور کامل رفتار والدین خود را تأیید نمی کنند و اصولاً میزان پذیرش رفتار والدین از جانب فرزندان اندک است.

بررسی اعتقادات مذهبی و ارزش های نوجوانان، از سنین ۱۲ تا ۱۸ سالگی، نشان داده

است که با افزایش سن و تغییر گروه اجتماعی از پائین به بالا، گرایشات مذهبی کاهش می یابد.

این نتیجه را کوهلن و آرنولد و انجمن اولیاء و مربیان^۴ نیز نشان داده اند. اصولاً تغییرات شدید شناختی در دوران نوجوانی موجب بروز تغییر در ارزش ها می گردد که از مهمترین آنها گرایش های مذهبی است. این افزایش و یا کاهش در ارزش ها فرضیاتی را در زمینه تبیین مشکلات شخصیتی و اجتماعی به دنبال داشته است. پی بردن به این تغییرات می تواند معیار ارزشمندی را در شناخت مسائل اجتماعی و فردی به دست دهد. اودلوم، دبس، و مطهری به بررسی این تغییرات پرداخته اند^۵ و در این میان اودلوم، و دبس به نتایج مشابه نتایج کوهلن، آرنولد، و انجمن اولیاء و مربیان دست یافته اند.

نحوه گذران اوقات فراغت از سوی انجمن اولیاء و مربیان، رشیدپور، و بالایان^۶ مورد بررسی قرار گرفته است. در بررسی بالایان بیش از ۸۰ درصد از نوجوانان به ورزش می پردازند که در مقایسه با دیگر سرگرمی ها از اهمیت ویژه ای برخوردار است. گردش های دسته جمعی و علمی به ترتیب در مرتبه های بعدی قرار داشته اند. انجمن اولیاء و مربیان نیز نحوه گذران اوقات فراغت را به ترتیب ورزش، مطالعه، پیک نیک، و با دوستان بودن گزارش کرده است. رشیدپور به یکی دیگر از عوامل پرکردن زمان فراغت نوجوانان پرداخته است و آن رفتن به سینما و تماشای تلویزیون است. او معتقد است، با توجه به اینکه وقت نوجوانان در هفته بین ۱۲ تا ۲۴ ساعت به تماشای تلویزیون می گذرد نتیجه کاهش ارتباطات خانوادگی از یکسو و ارائه آموزش های خاص از سویی دیگر است. بدین سان این وسیله ارتباط جمعی می تواند نقشی بس تعیین کننده در خلیقیات و روابط انسانی نوجوانان ایفاء کند.

در مورد مشکلات جنسی، محققان ایرانی متعددی پژوهش نموده اند که مسائل و مشکلات مورد بررسی آنها از آن جمله اند: تفاوت های دختران و پسران در رابطه با مسائل جنسی، عدم آگاهی از مسائل جنسی، بی تفاوتی نسبت به تغییرات درونی و مشکلات مربوط بدان، جهل جنسی، مشکل انتخاب همسر و ازدواج، معضلات مربوط به ناتوانی جنسی، تشدید انگیزه و کنجکاوی در مسائل جنسی و ترس از فعالیت های مربوط بدان، و مشکلات دیگری از قبیل تندی ضربان قلب، اضطراب، بی خوابی، و غیره^۷.

در زمینه الگوهای فردی تحقیقات احمدی و اردوبادی نشان داده است که

شخصیت های اجتماعی بیشترین ارزش الگویی را به خود اختصاص می دهند و پس از آن تیپ های سیاسی، نظری یا اندیشمند، و در آخر زیبایی پسند به ترتیب قرار دارند.

روش پژوهش

در این تحقیق از یک نمونه ۱۹۹۱ نفری دانش آموز نوجوان ۱۴ تا ۱۸ سال، که به روش نمونه گیری طبقه ای تصادفی گزینش شده بودند، استفاده شده است. از این تعداد ۱۰۵۱ نفر پسر و ۹۴۰ نفر بقیه دختر بودند. برای آن که نمونه تحقیق از جمعیت نوجوانان دانش آموز دو طبقه مرفه و غیر مرفه اجتماعی شهر شیراز نمایندگی داشته باشد از بین دبیرستان های شهر ۶ دبیرستان (۳ دخترانه و ۳ پسرانه) که طبق اطلاعات حاصله دانش آموزان آنها از طبقات مرفه تر جامعه بودند، و ۶ دبیرستان (۳ دخترانه و ۳ پسرانه) که دانش آموزان آنها اکثراً از خانواده های غیر مرفه بودند، انتخاب شدند. از هر دبیرستان کلاس های اول تا آخر دبیرستان انتخاب شدند و تعداد نمونه از هر سن به نسبت کل جمعیت نوجوان در آن مقطع سنی تعیین و به نسبت دبیرستانها تقسیم گردید تا از این طریق نگرش نمونه تحقیق نماینده بهتری از نظرات نوجوانان شهر شیراز باشد.

ابزار تحقیق پرسشنامه ای است که به صورت سئوالات باز و بسته تدوین شده بود. این پرسشنامه شش موضوع یاد شده را در بر می گرفت. به جز موضوع مشکلات جنسی، که به منظور دستیابی به همه ابعاد موضوع، به صورت باز بود، بقیه موضوعات به صورت پرسش های بسته تهیه شده بودند.

نحوه ارزیابی اطلاعات متناسب با هدف تحقیق تعیین گردید. بدین ترتیب که چون هدف تحقیق بر جنبه شناخت مشکلات و خصوصیات نوجوانان از یکسو، و مقایسه برخی از آنها در گروه های جنسی و طبقه ای از دیگر سوی بود، اطلاعات مکسبه نیز بر همین اساس یا به صورت درصدی و یا به شکل ارزش های رتبه ای جهت ذکر خصوصیات نوجوانان مرتب گردیدند، و یا به کمک آزمون خسی نشانگر وجود تفاوت و یا عدم تفاوت در گروهها شدند.

یافته‌ها

الف- اوقات فراغت:

تعداد ۱۳۶۲ نفر از آزمودنی‌ها اعلام داشته‌اند که پس از مطالعه دروس خود وقت اضافی دارند که به اشکال مختلف آن را سپری کنند. ترتیب اولویت برای کل نمونه در گذراندن اوقات فراغت به ترتیب زیر بوده است: رادیو و تلویزیون، دوستان، کتاب، ورزش، قدم زدن، مسافرت، و سینما و تئاتر.

تفکیک دختران و پسران نوجوان بر حسب گزینش‌های خود گویای مساله دقیق دیگری است که با مقایسه اولویت انتخاب‌های آنان معین می‌گردد. بر طبق جدول ۱-۱

جدول ۱-۱

نحوه گذران اوقات فراغت بر حسب جنس

پسر	دختر	جنسیت اولویت
ورزش	رادیو و تلویزیون	۱
دوستان	کتاب	۲
رادیو و تلویزیون	دوستان	۳
کتاب	قدم زدن	۴
قدم زدن	سینما و تئاتر	۵
مسافرت	مسافرت	۶
سینما	ورزش	۷

تفاوت فاحشی در نحوه گذران اوقات فراغت بین دختران و پسران در مورد تماشای تلویزیون و پرداختن به ورزش وجود دارد به طوری که دختران در ورزش آخرین رتبه را

کسب نموده اند و در تماشای تلویزیون و گوش دادن به برنامه های رادیو رتبه اول. ولی پسران بیشترین وقت خود را با ورزش پر می کنند و تماشای تلویزیون در مرتبه سوم قرار می گیرد.

جدول ۱-۲ بیانگر ترتیب اولویت ها در دو طبقه اجتماعی است. همان قسم که جدول زیر نشان می دهد رادیو و تلویزیون بیشترین زمان اوقات فراغت هر دو طبقه

جدول ۱-۲

نحوه گذران اوقات فراغت بر حسب طبقه اجتماعی

غیرمرفه	مرفه	طبقه اجتماعی
		اولویت
رادیو و تلویزیون	رادیو و تلویزیون	۱
دوستان	ورزش	۲
کتاب	کتاب	۳
ورزش	دوستان	۴
قدم زدن	قدم زدن	۵
مسافرت	سینما و تئاتر	۶
سینما و تئاتر	مسافرت	۷

اجتماعی را پر می کند ولی نوجوانان طبقه مرفه اجتماعی پس از تلویزیون بیشتر وقت خود را به ورزش می پردازند در صورتی که در طبقه غیرمرفه اجتماع دوستان دارای چنین جایگاهی می شوند.

ب- الگوهای فردی:

در پاسخ به این سؤال که چه کسی را در زندگی الگو قرار می دهید از نه الگوی

مختلف، والدین مرتبه اول را احراز نمودند و کمترین تاثیر در الگوپذیری نوجوان را هنرمندان و صنعتگران به خود اختصاص دادند. ترتیب تاثیر پذیری از الگوها با توجه به جدول نسبی ارزشها در کل نمونه به شرح زیر می باشد: والدین، معلم، دوستان، شخصیت های مذهبی، دانشمندان، قهرمانان داستان یا شخصیت های تاریخی، هنرپیشه، شاعر یا نویسنده، و هنرمند یا صنعتگر.

مقایسه دختران با پسران بیانگر آن است که دختران در الگوپذیری تقریباً از ترتیب کل نمونه تبعیت می کنند ولی در مورد پسران به شکل زیر تغییر می نماید: والدین، دانشمندان، معلم، دوستان، شخصیت های مذهبی، قهرمانان داستان یا شخصیت های تاریخی، شاعر یا نویسنده، هنرپیشه، و هنرمند یا صنعتگر.

همان گونه که مشخص است نوجوانان اعم از پسر و دختر در این که والدین خود را اولین الگوی زندگی خود قرار دهند هماهنگی دارند و پس از آن پسران نوجوان در مقایسه با دختران هم سن و سال خود به شکل بارزی بیشتر تحت تاثیر دانشمندان قرار می گیرند.

مقایسه دو سطح اجتماعی بیانگر آن است که از نظر الگوپذیری تفاوت فاحش از نظر اولویت ها وجود ندارد و بر طبق جدول ۱-۲ دو طبقه اجتماعی در این زمینه نسبتاً همگن می باشند.

ج- نگرش نسبت به آینده:

نوجوانان در این مرحله با دو سؤال اساسی روبرو بودند یکی آن که آینده خود را چگونه ارزیابی می کنند و دیگر آن که به چه میزان می توانند این آینده را با اختیار و اراده خود رقم زنند. در پاسخ به این که آینده خود را چگونه ارزیابی می کنید آزمودنی ها خود را در یک مقیاس پنجگانه قرار دادند. اگر دو حد بالایی و پائینی، یعنی کاملاً موفق و تا حدودی موفق را از یکسو، و کاملاً ناموفق و تا حدودی ناموفق را از سوی دیگر به ترتیب ارزیابی موفق و ناموفق طبقه بندی کنیم نتیجه جدول ۱-۳ بوده است.

جدول ۱-۲

الگوپذیری بر حسب طبقه اجتماعی

اولویت	طبقه اجتماعی	مرفه	غیر مرفه
۱	والدین	والدین	والدین
۲	دوستان	دوستان	معلم
۳	معلم	معلم	دوستان
۴	دانشمندان	دانشمندان	شخصیت های مذهبی
۵	شخصیت های مذهبی	شخصیت های مذهبی	دانشمندان
۶	قهرمانان داستان یا	قهرمانان داستان یا	قهرمانان داستان یا
۷	شخصیت های تاریخی	شخصیت های تاریخی	شخصیت های تاریخی
۸	هنر پیشه	هنر پیشه	هنر پیشه
۹	شاعر یا نویسنده	شاعر یا نویسنده	شاعر یا نویسنده
	هنرمند یا صنعتگر	هنرمند یا صنعتگر	هنرمند یا صنعتگر

جدول ۱-۳

نگرش نسبت به آینده بر حسب جنس و طبقه اجتماعی

طبقه اجتماعی	نگرش	موفق	ناموفق	کل
مرفه	دختر	۲۱۳	۸۲	۲۹۵
	پسر	۳۴۸	۵۴	۴۰۲
غیر مرفه	دختر	۲۴۶	۱۴۴	۳۹۰
	پسر	۳۱۷	۸۳	۴۰۰
	کل	۱۱۲۴	۳۶۳	۱۴۸۷

محاسبه مجذور خی نشان داد اولاً در دو طبقه اجتماعی نسبت به آینده تفاوت معنی دار وجود دارد ($\chi^2 = 17 \quad p < 0/001 \quad df = 1$) و ثانیاً آن که در ارتباط با جنسیت نیز این سطح معنی دار خی وجود دارد ($\chi^2 = 51 \quad p < 0/001 \quad df = 1$).

پس از مقایسه فراوانیهای مشاهده شده با فراوانیهای مورد انتظار معلوم شد که دختران نوجوان در مقایسه با پسران به ناموفق بودن خود در آینده بیشتر تمایل نشان می دهند و این نگرش از لحاظ طبقه بندی اجتماعی نیز صادق است. یعنی نوجوانان طبقات غیر مرفه در مقایسه با طبقات مرفه نسبت به آینده خود نگرش مثبتی ندارند. نتیجه آن که با وجود فراوانی معنی داری که هم از لحاظ جنسیت و هم از لحاظ طبقه اجتماعی به سمت احراز موفقیت در آینده وجود دارد ولی نگرش دختران نسبت به پسران طبقات غیر مرفه نسبت به طبقات مرفه خلاف آن است و از شدت کمتری برخوردار می باشد.

در باره این سوال که تا چه اندازه آینده خود را در اختیار دارید آزمودنی ها به پنج گزینه که از اختیار کامل تا بی اختیاری کامل متغیر بود پاسخ گفتند که جدول ۲-۳ در برگزیده نتایج آن است.

جدول ۲-۳

نگرش نسبت به حد ارادی بودن آینده بر حسب جنس و طبقه بندی اجتماعی

طبقه اجتماعی	نگرش	ارادی	غیرارادی
مرفه	دختر	۲۵۱	۵۷
	پسر	۳۳۲	۴۹
غیر مرفه	دختر	۲۵۸	۱۱۵
	پسر	۳۲۳	۸۴
	کل	۱۱۶۴	۳۰۵

محاسبه مجذور خی نشان داد در ارتباط با این ستوال تفاوت ها از لحاظ جنس و طبقه اجتماعی معنی دارند و مقادیر بدست آمده به ترتیب چنین بوده اند:

$$16 = \chi^2 (p < 0/001 \text{ df} = 1) \text{ و } 22/6 = \chi^2 (p < 0/001 \text{ df} = 1)$$

با مشاهده فراوانی های مورد انتظار می توان دریافت که علی رغم تفاوت نگرشی که نوجوانان در تسلط بر آینده خود دارند و لیکن دختران در مقایسه با پسران از این اطمینان برخوردار کمتری دارند و این نتیجه گیری در مورد دو طبقه غیر مرفه و مرفه نیز صادق است. بدین معنی که جوانان طبقه غیر مرفه کمتر از همسالان خود در طبقه مرفه آینده را تحت اراده خود می دانند.

د- گرایش های اعتقادی:

وقتی که نوجوانان با این ستوال روبرو شدند که به چه میزان به اصول مذهبی پای بند می باشند از پنج مقیاس ارائه شده یکی را برگزیده اند که نتایج در جدول شماره ۴ آمده است. همان قسم که از جدول مذکور بر می آید در مجموع حدود ۹۲٪ از آزمودنی ها در سطوح

جدول ۴

توزیع درصد گرایش به مذهب آزمودنی ها به تفکیک سن

کل	کاملاً غیر مذهبی	نسبتاً غیر مذهبی	متوسط	نسبتاً مذهبی	کاملاً مذهبی	گرایش سن
۳/۹	—	۵	۳۸	۲۶	۳۱	۱۴
۱۶/۲	۲	۵	۳۲	۳۲	۲۹	۱۵
۲۷/۴	۳	۶	۲۹	۳۵	۲۷	۱۶
۳۱	۴	۳	۳۴	۳۱	۲۸	۱۷
۱۴	۲	۶	۳۲	۳۵	۲۵	۱۸
۷/۵	۳	۶	۲۹	۲۹	۳۳	۱۸ به بالا
۱۰۰	۲/۶	۵/۱	۳۱/۷	۳۲/۵	۲۸/۱	کل

مختلف به مذهب اعتقاد دارند و تنها کمتر از ۸ درصد یا بی اعتقاد یا تقریباً غیر مذهبی بوده اند. قابل توجه است که درصدهای فوق تقریباً در کلیه سطوح ۱۴ تا ۱۸ سالگی و بالاتر نیز صادق است.

محاسبه ضریب آزمون «خی» برای دو طبقه مرفه و غیر مرفه که به مذهب اعتقاد دارند نشان داد که تفاوت معنی داری بین این دو طبقه وجود ندارد ($p < 0/05$). همچنین مقایسه دختران نوجوان با پسران و محاسبه آزمون «خی» برای نوجوانانی که به مذهب معتقد می باشند نشان داد که بین دختران و پسران نوجوان تفاوتی در اعتقاد به مذهب وجود ندارد ($p < 0/05$).

ه- مشکلات خانوادگی:

از نوجوانان خواسته شد ۹ عامل احتمالی را، که موجب نگرانی او در رابطه با خانواده خود می شود، به ترتیب اهمیت ارزشهای محاسبه شده از طریق حاصل ضرب عکس انتخاب در فراوانی گزینه بوده است، بر شمرد. آنچه که در جدول ۱-۵ نشان داده شده است حاصل این نظر خواهی می باشد.

جدول ۱-۵

توزیع فراوانی مشکلات آزمون‌دهی‌ها با والدین بر حسب جنس و طبقه

عوامل جنس	مسائل دینی	دخالت پیش ازحد	رفتار نا مناسب	مسائل مالی	افراط در تجمل	تبعیض	عدم درک	مشاجره	پذیرفتن دوستان	
مرفه	دختر	۶۱۲	۱۳۶۰	۷۶۵	۶۴۶	۴۳۵	۸۸۵	۱۵۲۹	۹۱۷	۱۱۰۵
	پسر	۶۱۲	۱۶۱۴	۹۳۷	۱۰۸۳	۵۸۹	۸۷۲	۱۵۰۶	۱۰۷۳	۱۲۷۲
غیر مرفه	دختر	۸۸۹	۲۵۱۳	۱۶۹۹	۱۷۸۵	۶۷۹	۱۷۰۱	۲۶۴۸	۱۹۶۶	۱۷۷۸
	پسر	۱۲۹۹	۲۱۳۶	۱۵۳۴	۱۹۲۲	۹۳۷	۱۳۶۰	۲۰۹۲	۱۴۰۸	۱۶۸۹
کل	۳۴۱۲	۷۶۲۳	۴۹۳۵	۵۴۳۶	۲۶۴۰	۲۸۱۸	۷۷۷۵	۵۳۶۴	۵۸۴۴	

بر طبق این جدول بیشترین نگرانی نوجوانان در رابطه با خانواده عدم درک وی و نداشتن رابطه دوستانه با اوست. بدین شکل ترتیب عوامل نگرانی برای نوجوان به شرح ذیل می باشد. عدم درک و فقدان روابط دوستانه، دخالت بیش از حد، نپذیرفتن دوستان، مشکلات مالی، مشاجره و برخورد کلامی، رفتار نامناسب والدین در موقعیتهای مختلف، تبعیض بین فرزندان، اختلاف در مسائل دینی و عمل به احکام، و افراط والدین در تجمل و خودآرائی. در ارتباط با مشکلات فوق بین دختران و پسران تفاوت هایی وجود دارد که در جدول ۲-۵ نشان داده شده است.

جدول ۲-۵

مشکلات و مسائل خانوادگی آزمودنی ها بر حسب جنس

پسر	دختر	جنس ترتیب
دخالت بیش از حد	عدم درک	۱
عدم درک	دخالت بیش از حد	۲
مشکلات مالی	مشاجره و برخورد	۳
-----	نپذیرفتن دوستان	۴
نپذیرفتن دوستان	تبعیض	۵
مشاجره و برخورد	رفتار نامناسب	۶
رفتار نامناسب	مشکلات مالی	۷
تبعیض	اختلاف در مسائل دینی	۸
اختلاف در مسائل دینی	افراط در تجمل	۹
افراط در تجمل پرستی	-----	۱۰

بر حسب جدول فوق بیشترین نگرانی نوجوان پسر پس از دخالت والدین و عدم درك در ارتباط با مشکلات مالی است، در حالی که دختران نوجوان به مشاجره و برخوردهای والدین خود حساس ترند.

مقایسه مشکلات و مسائل فوق بر حسب دو طبقه اجتماعی را در جدول شماره ۳-۵ می توان ملاحظه نمود.

جدول ۳-۵

مشکلات و مسائل خانوادگی آزمودنی ها بر حسب دو طبقه اجتماعی

غیر مرفه	مرفه	سطح اجتماعی اولویت
عدم درك	عدم درك	۱
دخالت بیش از حد	دخالت بیش از حد	۲
مشکلات مالی	نپذیرفتن دوستان	۳
نپذیرفتن دوستان	مشاجره و برخورد	۴
مشاجره و برخورد	تبعیض	۵
رفتار نامناسب	مشکلات مالی	۶
تبعیض	رفتار نامناسب	۷
اختلاف در مسائل دینی	اختلاف در مسائل دینی	۸
افراط در تجمل پرستی	افراط در تجمل پرستی	۹

مهمترین اختلاف در بین دو طبقه اجتماعی مشکلات مالی است که در طبقه غیر مرفه در مرتبه سوم و در طبقه مرفه در رتبه ششم قرار گرفته است.

و- مشکلات جنسی:

در این قسمت از نوجوانان خواسته شد تا مشکلات جنسی خود را بیان نمایند. در جمع بندی کلیه پاسخ ها چهار زمینه اصلی زیر بدست آمد که عبارتند از مشکلات جنسی در رابطه با خود، خانواده، همسالان، و جامعه. جدول ۱-۶ توزیع فراوانی آنها را نشان می دهد. ذیلاً پیرامون هر یک از زمینه های فوق توضیح داده می شود:

جدول ۱-۶

توزیع فراوانی مشکلات جنسی آزمودنی ها
بر حسب طبقه اجتماعی و جنس

کل	جامعه	همسالان	خانواده	خود	زمینه ها	
					جنس	
۱۲۱	۳۴	۶۵	۱۲	۱۰	دختر	مرفه
					پسر	
۲۷۰	۳۷	۱۷۹	۹	۴۵	دختر	غیر مرفه
					پسر	
۲۸۷	۳۶	۱۷۲	۳۵	۴۴	دختر	غیر مرفه
					پسر	
۹۶۴	۱۵۳	۵۸۰	۶۵	۱۶۶	کل	
۱۹۲۸*	۱۵/۹	۶۰/۲	۶/۷	۱۷/۲	درصد	
۱۰۰						

* تعداد ۶۳ نفر پاسخ نداده اند

جدول ۲-۶

توزیع درصد مشکلات فردی آزمودنی
بر حسب جنس و طبقه اجتماعی

جنس	نوع مشکلات	مرفه	غیر مرفه
دختر	- نامنظم بودن عادت ماهانه و مشکلات ناشی از آن	—	۷۷
	نگرانی های مربوط به جهاز تناسلی	—	۹
	عدم علاقه به جنسیت خود	۶۰	—
	سایر موارد	۴۰	۱۳/۶
پسر	خود ارضائی	۴۷	۷۶
	عدم آگاهی از مسائل جنسی	۲۰	۱۲
	بلوغ زودرس و مشکلات ناشی از آن	۴	۳
	خواب های پریشان	—	۴/۵
	سایر موارد	۲۸/۸	۳

همان گونه که از جدول ۲-۶ بر می آید در طبقه غیر مرفه اجتماعی بیشترین عاملی که موجب نگرانی دختران است نامنظم بودن عادات ماهانه و مشکلات مترتب بر آن است و حال که در طبقه مرفه چنین مساله ای وجود ندارد. نکته دیگری که با مقایسه دو جدول ۱-۶ و ۲-۶ معلوم می گردد آن است که اولاً دختران نوجوان طبقه مرفه در رابطه با خود اصولاً مشکل چندانی ندارند و تعداد معدودی هم که مشکل داشته اند، متوجه عدم علاقه به جنسیت خود می شده است.

جدول ۳-۶

توزیع درصد مشکلات جنسی آزمودنی‌ها در ارتباط با خانواده
بر حسب جنس و طبقه اجتماعی

جنس	نوع مشکلات	مرفه	غیر مرفه
دختر	اجبار به ازدواج ناخواسته و عدم انطباق معیارها با والدین	۱۰۰	۱۰۰
پسر	دخالت بیش از حد والدین	۳۳	۴۴
	مشکلات و اختلاف عقیده در مورد ازدواج	۴۴	۴۴
	سایر موارد	۲۳	۱۲

همانگونه که از جدول ۳-۶ بر می آید پسران در مقایسه با دختران در این مورد مشکل کمتری دارند. اما در مورد دختران مساله کاملاً متفاوت است، به طوری که اجبار به ازدواج های ناخواسته عمده ترین مشکل آنان بوده است.

جدول ۴-۶

توزیع درصد مشکلات جنسی آزمودنی‌ها در ارتباط
با جامعه بر حسب جنس و طبقه

جنس	نوع مشکلات	مرفه	غیر مرفه
دختر	احساس بی عدالتی و نابرابری در مقایسه با پسران	۸۵	۹۷
	عدم امنیت در جامعه، نداشتن امکانات، سخت گیری در مورد حجاب و پوشش اسلامی	۱۵	۳
پسر	فشار و دخالت بیش از حد سازمان ها و ارگان های رسمی	۵۷	۵۰
	عدم وجود امکانات تفریحی سالم	۳۰	۴۱
	مشکل ازدواج به لحاظ اجتماعی، عدم توجه به خواست های نوجوانان توسط جامعه و ...	۱۳	۹

بر طبق جدول فوق اولاً اساسی ترین مشکل نوجوانان دختر در مقایسه با پسران احساس نابرابری و بی عدالتی نسبت به آنان است. ثانیاً پسران نوجوان از دو مساله فشار سازمان های رسمی و نیز عدم وجود امکانات تفریحی سالم به عنوان مشکلات خود نام می برند.

بحث و نتیجه گیری

آنچه که از کلیه نتایج تحقیق حاصل می گردد آن است که دختران در مقایسه با پسران دارای ویژگی‌هایی خاص می باشند که از یکسو ضرورت وقوف و شناخت مشکلات آنان را در بر می گیرد و از دیگر سوی، نیاز به برنامه ای خاص و توجهی ویژه را می طلبد.

بر فرض که مطالعه، تماشای تلویزیون، گوش دادن به رادیو، و رفتن به سینما و تأثیر آن از نوع اوقات فراغت منفعل، و ورزش، معاشرت با دوستان، قدم زدن و مسافرت را از نوع اوقات فراغت فعال تلقی کنیم در این صورت، نتایج حاصل از این تحقیق، به مانند تحقیقات رشیدپور، نشان می دهد که اغلب فعالیتهای دختران نوجوان از مقوله اوقات فراغت منفعل و گذراندن اوقات فراغت پسران نوجوان اغلب از نوع فعال می باشند. این نتیجه با نگرش دختران نسبت به آینده خود نیز همسو است. زیرا در این مقوله هم معلوم گردید که دختران نوجوان در مقایسه با پسران نسبت به آینده خود اطمینان کمتری دارند و شاید بتوان استنباط کرد که دختران تحت فشار اجتماعی- روانی بیشتری می باشند. این نتیجه گیری با برخی تحقیقات انجام شده در ایران نیز مطابقت دارد. همچنین شاید مشکلات جنسی دختران در این جهت نیز قابل توجه باشد. زیرا مهمترین مشکل دختران نوجوان مربوط به فشار خانواده دایر بر تن دادن به ازدواج های ناخواسته است. این نتیجه گیری نیز با تحقیقات انجمن اولیاء و مربیان تطابق دارد.

در زمینه الگوهای فردی نتایج پژوهش نشان داد که بیشترین تاثیر بر نوجوانان از جانب والدین است و از نظر مرتبه الگوپذیری با سایر مدل‌های اجتماعی تفاوتی بس فاحش دارد. بنابراین از آنجا که والدین موثرترین و نزدیکترین افراد به نوجوانان اند و به عنوان الگو و مدل اجتماعی نیز انتخاب می شوند، بنابراین لازم است که به صورت الگوهایی

مناسب و جذاب جلوه نمایند.

کلیه موارد فوق به علاوه مشکلات فردی و ویژگی های دوره نوجوانی راه حل هائی را مطرح می کند که ذیلاً به تعدادی از آنان، اشاره می گردد.

- ۱- ایجاد شرایط و امکانات مشروع و برابر برای گذران اوقات فراغت نوجوانان.
- ۲- ایجاد شرایط و امکانات برابر آموزشی برای هر یک از دو جنس.
- ۳- آموزش خانواده ها در جهت شناخت نوجوانان و درک علائق و نیازهای آنان.
- ۴- آگاه کردن نوجوانان بر خصوصیات رشد در دوره نوجوانی از طریق نظام آموزش و پرورش و رسانه های گروهی.

- ۵- آشنا ساختن خصوصیات عاطفی- اجتماعی دختران و پسران نوجوان از یکدیگر.
- ۶- وضع قوانین اجتماعی و حقوقی عادلانه.
- ۷- ارائه امکانات و برنامه های مناسب آموزشی برای رفع کاستی های خانوادگی - محیطی جهت تحقق بهداشت جسمی- روانی سالم طبقات محروم.
- ۸- ارائه آموزش های ویژه به والدین برای شناخت مشکلات خاص نوجوانان خاصه

طبقات محروم

از سوی دیگر نتایج بدست آمده از گذران اوقات فراغت و نگرش نسبت به آینده در سطوح مختلف اجتماعی حاکی از آن است که طبقه غیر مرفه در مقایسه با طبقه مرفه از محرومیت بیشتری برخوردار است و خصلت فعل پذیری در قشر غیر مرفه به خوبی نمایان است. نوجوانان طبقه غیر مرفه، در مقایسه با طبقه مرفه، خود را ناموفق می پندارند و آینده را کمتر در اختیار خود می بینند. ورزش در طبقه مرفه بیشتر اوقات فراغت نوجوانان را پر می کند، و این نوجوانان از امکانات تفریحی بیشتری نسبت به طبقه غیر مرفه برخوردار می باشند.

در مورد گرایش به مذهب بین دو گروه از نوجوانان تفاوت معنی داری وجود نداشت و آنچه را که کوهلن، آرنولد، و نیز انجمن اولیاء و مربیان دائر بر کاهش آن با تغییر گروه اجتماعی از غیر مرفه به مرفه بیان کرده اند در این پژوهش ملاحظه نشد. به نظر می رسد این نتیجه با تغییر

نظام اجتماعی پس از انقلاب عظیم اسلامی ایران و طرح ارزشهای مذهبی در تمامی سطوح جامعه، بیشتر هماهنگی داشته باشد، و اختلاف بین تحقیق حاضر و تحقیقات غربی و یا پژوهش های پیش از انقلاب اسلامی را تبیین نماید.

در زمینه مشکلات جنسی که اصولاً در هر دو طبقه اجتماعی وجود دارد، باید گفت که در میان نوجوانان طبقه غیر مرفه ناراحتی ها و مشکلات خاصی دیده می شود که نیازمند به شناخت و برنامه ریزی در جهت رفع آن، می باشد. عدم آگاهی از مسائل جنسی، نگرانی نسبت به قاعدگی، ترس و نگرانی نسبت به ارگانهای جنسی، مشکلات مربوط به ازدواج، از زمره مسائل جاری است که در قشر غیر مرفه به مراتب بیش از قشر مرفه دیده می شود. این نتایج نیز با تحقیقات بالایان، فرخ، ایزدی، و صاحب الزمانی هماهنگی دارد.

همه آزمودنی ها صرف نظر از طبقه اجتماعی از عدم درک آنان توسط والدین و دخالت بیش از اندازه آنان در امور شخصی خود رنج می برند که با تحقیقات بالایان و دیگران همسوئی دارد و حاکی از فراگیر بودن مشکلات نوجوانان است. آنچه که در این تحقیق اختلاف بین دو طبقه را نشان می دهد وجود مشکلات مالی است که در طبقه غیر مرفه می تواند عامل تعیین کننده تری در بروز معضلات باشد.

منابع و یادداشت ها

1. Rezavieh, A. A. and Hosseini, A. A. "Family, Peer and Academic Orientation of Iranian Adolescents," *Journal of Psychology*, Vol. 80, 1972, pp. 337-44.

۲. در این زمینه می توان به منابع زیر مراجعه نمود:

«وقتی نوجوانان از اولیاء خود حرف می زنند، ۹ پیوند ۹۹، انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران، دی ماه ۱۳۶۶، صص ۲۹-۲۰.»

- a. Duintana, S. M. and Lapsley, D. K. "Reapproachment in Late Adolescent Separation-Individuation: a Structural Emotions

Approach, "*Journal of Adolescence*, Vol. 13, Issue 4, Dec 1990, pp. 371-86.

- b. Bakken, L. and Romig, C. "Adolescent Ego Development: Relationship to Family Cohesion and Adaptability." *Journal of Adolescence*, (Special Issue: Young People and the Nuclear Threat), Vol. 12, Issue 1, Mar. 1989, pp. 83-94.
- c. Braconnier, A. and Marcelli, D. "The Adolescent and his Parents: The Parental Crisis," *Journal of Adolescence*, Vol. 2, Issue 4, Dec. 1979, pp. 325-326.

۳- در یادداشت های تهیه شده فقط نام مقاله، بررسی تفاوت نظام ارزشهای نوجوانان و پدران و مادران، نام مجله، *انجمن اولیاء و مربیان* و شماره آن ۱۴ ذکر شده است و سایر مشخصات موجود نبود.

۴- در یادداشت های تهیه شده فقط نام مقاله، روابط بین پدر و مادر با فرزندان در دنیای امروز، نام مجله، *انجمن اولیاء و مربیان* و صفحه آن ۲۶ ذکر شده است و سایر مشخصات وجود ندارد.

۵- به نقل از احمدی، الف. *روان شناسی نوجوانان و جوانان*، آژنگ، ۱۳۶۸، صص ۱۱۱-۱۰۱. در این زمینه می توان به منابع زیر نیز مراجعه نمود:

الف) شهلاپور، پروین؛ و نوری، محمد حسن: «نقش سینما و تاثیر آن در نوجوانان و جوانان»، *انجمن ملی اولیاء و مربیان*، شماره ۵، ۱۳۴۷، صص ۳۲-۴۰.

ب) کاردان، علی محمد. «سینما و تعلیم و تربیت»، *نشریه سپیده فردا*، ۱۳۳۹.

۶) مراجعه شود به منبع شماره ۵، صص ۱۰۹-۱۰۲.

۷) همان، صص ۲۹-۱۱۳.

در این زمینه می توان به منابع زیر مراجعه نمود:

الف) «چند نکته تربیتی در باره رشد بدنی و حرکتی نوجوانان»، پیوند ۹۸، *انجمن اولیاء و*

مربیان جمهوری اسلامی ایران، آذرماه ۱۳۶۶، صص ۱۵-۱۲.

- b. Talwar, R.; Nitz, K.; and Lerner, R. M. "Relations among Early Adolescent Temperament, Parent and Peer Demands, and Adjustment: A Test of the Goodness of Fit-Model," *Journal of Adolescence*, Vol. 3, Issue 3, Sep. 1990, pp. 279-98.

۸- مراجعه شود به منبع شماره ۵، صص ۶۳-۵۴.

- a. Gillies, P. "A Longitudinal Study of the Hopes and Worries of Adolescents," *Journal of Adolescence*, Vol. 12, Issue 1, Mar. 1989,

الْإِحْتِمَالُ بِرَبِّهَا الْعَقْلُ عِنْدَ الْفَضْلِ

تمثل نشأه عقل فضل است
علی علیہ السلام

پروہش گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی

پرتال جامع علوم انسانی